

Objekt: Viljandi linnamüür

Sifr. nr.: 83194

Tellija: Viljandi Rajooni RSN TK
Kommunaalmajanduse Osakond

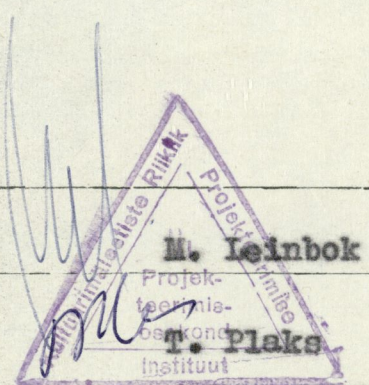
Teostaja: VRV

**Viljandi linnamüüri
konserveerimise ettepanek**

Direktor _____

Peainsener: _____

Osakonna juhataja _____

Osakonna peaarhitekt _____

Projekti peainsener: L.-H. Paiken

Peaspetsialist _____

Tallinn 19 83

I. Lühike ajalooline ülevaade

Nii nagu Viljandi linnamüür on härmiselt napilt säilinud, samavõrra väheselt on meil selle kohta ajaloolisi andmeid ning pea täielikult puudub ka erialakirjanduses objekti erialakäsitlused.

Lähtematerjalid. Kaasaegses st. keskaegses kirjalikus materjalis kohtame linnamüüri mainituna ainult ühel korral: ordumeister Wolter von Plettenbergi poolt 2. veebr. 1533.a. kinnitatud 'bursprake's' on fikseeritud keeld linnamüüri häärde ehitamiseks; müür peab jääma vabaks.¹ Veidi pakkuvam on Poola-aegne andmestik 16. saj. lõpust, eriti 1599.a. revisjoni protokoll.² Viimases linnakindlustusi küll ei revideerita vaid need on mitmel juhul koordinaatideks majavalduste asukoha määratlemisel. Siit selgub kahe torni ja kolme värava olemasolu; viimastest kahe puhul selguvad ka nende nimed (Riia e. Storke ja Tartu ehk Brynke/ni/ värav). Ka selgub ühest 1590.a. kirjast, et linnaväravad on tollal kasutusel st. suletavad.³ Rootsi ajast tuleb esmajoones nimetada ainsat linna-plaani 17. saj. lõpust⁴; tollal on linnamüür vähemalt põhi-

¹ C. von Freymann, Urkunden und Aktstücke aus Felliner Stadtarchiv 1481-1783. - Jahresbericht der Felliner literarischen Gesellschaft /edaspidi: Jb FlG/ 1912-1917. Fellin 1918, nr. 3.

² Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Tom XIII. Inflanty. Cześć I. Wyd. J. Jakubowski i J. Kordzikowski. Warszawa 1915.

³ Archiv für die Geschichte Liv-, Esth- und Curlands. Hrg. v. F.G. Bunge. Bd. I. Reval 1842, lk. 143.

⁴ Originaal Stokholmi Sõjaarhiivis, fotokopia Viljandi Keduloomuseumis. Et plaanil tänavateverk, kinnistud ja üldse profaanehitused puuduvad, siis oleks teda õigem nimetadagi kindlustuste plaaniks.

3

plaaniliselt täies ulatuses säilinud. Ei ole selge, mis andis linnamüürile põhilise hoobi: kas Põhjasõda või sellele järgnenud taastamistööd, mil fortifikatsioonilise rolli mineetanud müür tõenäoselt funktsioneeris kivimurruna. Igatahes 18. saj. keskpaigast pärinevas linnakirjelduses nimetatakse omal ajal eksisteerinud maa- ja telliskividest linnamüüri, millest mitmetes kohtades olevat nähtaval jäänused.⁵

Pilti linnamüürist aitavad täiendada mullatööde ajal tehtud tähelepanekud ning ehitusarheoloogilised kaevamised. Nii fikseeriti 1911. aastal veetorustiku paigaldamisel müür linna idaküljel ning Lossi (praegune V. Kingissepa) tänava joonel paiknenud Tartu värava säilmed.⁶ 1979. aastal korraldati viimase läheduses, kaupluse "Sport" hoovis vähemamahulised arheoloogilised kaevamised. 1981. aastal järgnesid kaevamised Kauba tn. 12 hoones, kus kaevati välja osa end. Riia väravast.⁸ Nimetatud aastal fikseeriti linnamüüri fragment ka kaevamistel end. frantsisklaste kloostri territooriumil.

Eespoolnimetatud andmete, naturis säilinud väheste müüri-fragmente ja küllaltki ulatuslike vallikraavijäänuste põhjal saame vähemalt linnamüüri asukoha üldjoontes lokaliseerida. Linnuse juurest lähtuv müür on linna lääneküljel kulgenud praeguste Tasuja ja Pioneeri t. vahel; edasi Tallinna tänavast ida pool. Ulatuslikult on jälgitavad vallikraavid; Kauba t. 12 ja Väike-Turu 8 kinnistute vahel on maapinnal näha ka üksikud

5

6 C. v. Freymann, Überreste des mittelalterlichen Fellin. - Jb FlG 1912-1917. Fellin 1918.

7 K. Alttõa, H. Moora, Viljandi linnamüüri arheoloogilised kaevamised, V. Kingissepa t. 22 hoovis. Tallinn 1979. KRPI arhiiv A-273.

8 K. Alttõa, Riia värava 1981.a. väliuurimiste aruanne. 3. köide. Tallinn 1982. KRPI arhiiv A-741.

4

linnamüürile kuuluvad maakivid. Edasi on müür pöördunud Tartu ja V-Turu tänavate vahel itta. Siin, Väike-Turu 8 hoovis on säilinud ka müürist ulatuslikeim katke. Samuti on näha vallikraavi jäljed. Muide, veel 1866. aastal oli siin veel piklik tiik - rudiment omaaegsest vallikraavist.⁹ Linna idapiire on kulgenud Komsemoli - Sõde ja Oru t. vahel. Taas näeb seal vallikraave; on ka võimalik, et raekoja taga on linnamüüri rudimendid (juhul kui need pole kuulunud veel 19. saj. eksisteerinud abihoonetele). Samuti on Pioneeri tänavast lõunas näha väike müüriosa, mis veel mõned aastad tagasi oli kasvuhoonet külge seinaks.

Linnamüüri ehitusliku külje ja gabariitide kohta saame jällegi vähe andmeid esitada. Arusaadavalt müüri kõrgusest ei tea me midagi, aga ka müüripaksuse kohta on kõikuvad andmed. 1888.a. on Kauba t. 12 hoovis fikseeritud linnamüüri vundamendi paksuseks 7 jalga 13 tolli (=213,13 cm)¹⁰; 1911. a. linna idaküljel 9 jalga 7 tolli (2,92 m).¹¹ 1979.a. ülalmainitud kaevamistel osutus oletatava müüri taldmiku paksus 1,6-1,7 m.¹² Frantsisklaste kloostri juures müüri taldmik oli ca 2,2 m.¹³ Millest nii suured kõikumised - kas on tegemist eri ajal rajatud müüri lõikudega vm. - sellele ei oska praegu vastust anda. Ehitusliku detailina terkab silma, et läbiuuritud lõikudes (Kingissepa 22 hoovis ja frantsisklaste kloostri

⁹ RAKA F. 308, nim. 6, s.-ü. 365.

¹⁰ JB FIG 1889, lk. 9.

¹¹ Freymann, Überreste, lk. VI; K. v. L ö w i s o f M e n a r, Burgenlexikon für Alt-Livland. Riga 1922, lk. 58.

¹² A l t t o a, M o o r a lk. 3.

¹³ U. S e l i r a n d, Über die Untersuchungen des Franziskanerklosters in Viljandi. - TA Toimetised. Ühiskonnateadused. 1982 nr. 4, lk. 398.

5

juures) on linnamüür rajatud praktiliselt vundamendita: oma-
aegsest maapinnajoonest sügavamale ulatub ainult mõnekümne
cm sügavusele ca 2 rida saviga pakitud maakive.

Linnamüüri ehitusaeg jääb esialgu lahtiseks. V. Vaga on
paigutanud selle 14. sajandisse, esitamata sealjuures mingeid
argumente. Seni läbiuuritud lõikudes on puudunud igasugused
detailid ja ka leiumateljal, mis võimaldaks ehitusaega täpse-
malt määratleda. Küll on selgunud, et linnakindlustusi on
hiljem täiendatud ja moderniseeritud - seda 16. saj. esimese
pooleni.¹⁵

Väike-Turu 8 hoovis paiknev linnamüürifragment on säili-
nud ainult tänu juhusele - nimelt oli ta ühe hoovimaja taga-
seinaks. Maja ise lammutati 1980. aastal. Praegu, ilma väli-
uurimisteta, on ta "vähekõnelev". On võimalik, et müüri
alaosas on kinnimüüritud laskeava.

Koostas K. Alttea

¹⁴ Eesti arhitektuuri ajalugu. Tallinn 1965, lk. 65.

¹⁵ vt. K. A l t t o a, Riia värava väliuurimiste aruanne, lk. 9 jj

II. Konserveerimisettepanek

Viljandi linnamüürist on säilinud Väike-Turu tn. 8 hoovis umbes 17 m pikkune lõik. Väike-Turu tänava pool on müüri kõrgus maapinnast umbes 2 m, Tartu tänava pool maapind langeb ja müüri kõrgus on umbes 3,7 m. Otsustades üksikute etteulatuvate kivide järgi, peaks müüri paksus olema 140 cm. Praegu on paljud voodrikivid välja kukkunud. Linnamüüri ümbrus puhastada võsast, mõlemalt poolt kaevata maapinda ettevaatlikult madalamaks. Müüri uute maa-aluste osade avastamisel kutsuda kohale KRPI esindaja. Kui väliuurimisel selgub algne maapind (või sillutis müüri jalamil), siis puhastada see välja (kui ta ei ole liiga sügaval). Müür puhastada väga hoolikalt prahist, samblast, lahtisest mördist, eemaldada lahtised kivid. Müür uhtuda puhtaks tugeva veejega. Üksikud väljalangenud kivid müürida uuesti. Enne vuukimist niisutada müüri, vuugid määrada lubitsemendmördiga. Müürile laduda peale üks kiht maakive tugeval segamördil. Maapind planeerida, külvata muru. Võimaluse korral rajada juurdepääsutee linnamüüri juurde kino "Rubiin" ümbritsevalt haljasalalt. Konserveerimistöde käigus tekkivate praktiliste küsimuste lahendamiseks (juurdepääsuteede rajamine vms.) kutsuda kohale KRPI esindaja.

Koostas

M. Kinks